

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Полтавський юридичний інститут
Кафедра кримінального права та кримінально-правових дисциплін

Методичні вказівки до практичних занять
із навчальної дисципліни
«КРИМІНОЛОГІЯ»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Освітня програма/спеціалізація – «Право»

Статус дисципліни – вибіркова

Рік набору – 2019, 2020

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Кримінологія» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» освітньої програми «Право» Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Полтава: Полтавський юрид. ін.-т Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 16 с.

Розробник:

Полтава Катерина Олександрівна – асистент кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, асистент

Затверджено на засіданні кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін (протокол № 1 від 30 серпня 2019 р.),
зі змінами (протокол № 4 від 29 жовтня 2019 р.)
Дата оновлення – 28 серпня 2020 року
(протокол № 1 засідання кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін від 28 серпня 2020 року)

Завідувач кафедри _____ І.А. Тітко

Т е м а 1. ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ ТА СИСТЕМА КРИМІНОЛОГІЇ

Питання для обговорення

1. Поняття і визначення науки кримінології.
2. Предмет науки кримінології в сучасному розумінні. Зв'язок кримінології з іншими науками.
3. Загальна характеристика і класифікація методів кримінологічних досліджень.
4. Суцільне і вибіркоче спостереження. Правила вибірки.
5. Конкретно-соціологічні методи збору інформації.
6. Система кримінологічної науки. Кримінологічна класифікація Особливої частини кримінології.
7. Завдання кримінології на сучасному етапі в Україні.
8. Сучасний стан кримінології в Україні. Зв'язок кримінології з практикою протидії злочинності.

Завдання

1. У чому полягає наукове і практичне значення кримінології?
2. Наведіть приклади практичної цінності кримінологічних знань у професійній діяльності і в повсякденному житті.
3. Проаналізуйте кримінологічне вчення Ч. Беккарія.
4. Яку роль у розвитку кримінології відіграли дослідження Ч. Ломброзо?
5. Підготуйте доповідь на тему: «Розвиток кримінології в Україні».

Т е м а 2. ТЕОРІЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Питання для обговорення

1. Поняття, ознаки і визначення злочинності. Наукові підходи до визначення злочинності.
2. Співвідношення між злочинністю, окремими видами (групами) злочинів і конкретним злочином.
3. Кількісні показники злочинності: рівень злочинності, рівень судимості, коефіцієнти, ціна злочинності.
4. Якісні показники злочинності: її структура, географія, екологія і топографія.
5. Кількісно-якісні показники злочинності – стан, динаміка, характер.
6. Латентна злочинність: поняття, різновиди, негативні наслідки, засоби її виявлення.
7. Загальна характеристика злочинності та її тенденції в сучасній Україні.
8. Загальні питання детермінації індивідуальної злочинної поведінки.
9. Безпосередні причини та умови вчинення конкретного злочину.
10. Конкретна криміногенна життєва ситуація: поняття, різновиди, значення. Привід і зачіпка до вчинення злочину.
11. Взаємозв'язок між причинами, умовами і конкретною життєвою ситуацією в механізмі злочинної поведінки.

Завдання

1. Населення П. обл. складає 2,5 млн чол., із них осіб, які не досягли 14-річного віку, – 700 тис. Протягом року на території цієї області було зареєстровано 1 850 злочинів, учинених 2 010 злочинцями.

У сусідній Х. обл. мешкає 3,1 млн чол., із них молодше 14-річного віку – 800 тис. За цей же час у Х. обл. 2300 злочинців скоїли 2 180 злочинів.

Визначте коефіцієнти злочинної інтенсивності і злочинної активності в цих двох

областях у розрахунку на 10 тис. і 100 тис. населення. Дайте характеристику рівня злочинності у П. і Х. областях.

2. За рік у країні було зареєстровано 540 тис. злочинів, скоєних 250 тис. злочинцями. Суб'єктами 33 тис. злочинів були жінки; 32 тис. – неповнолітні; ніде не працювали і не навчалися 87 тис. чол. Серед загальної кількості злочинів 340 тис. – корисливі (ненасильницькі); 21,5 тис. – насильницькі; 39 тис. – корисливі насильницькі. Також серед зафіксованих 66 тис. – групові злочини; 46 тис. – рецидивні; 145,5 тис. – тяжкі та особливо тяжкі; 361 тис. – середньої тяжкості, 31 тис. – невеликої тяжкості. У містах було вчинено 376,6 тис., у сільській місцевості – 121,6 тис. злочинів, а також у сфері економіки – 39,9 тис. Кількість нерозкритих злочинів складає 226,4 тис.

На основі наведених даних визначте структуру злочинності за соціально-демографічними, кримінально-правовими і кримінологічними показниками та її характер. Які тенденції злочинності простежуються при аналізі її структури за цими даними?

3. У кримінальній статистичній звітності району не знайшли відображення такі злочини:

прораб С. украв і продав приватним особам будівельні матеріали на суму 15 000 грн. Ці матеріали шляхом ретельної підробки були оформлені як використані на ряді збудованих об'єктів. Поточними перевітками крадіжку було виявлено;

у нетверезому стані П. учинив сварку в робітничому гуртожитку, побив молодого робітника Ш., заподіявши йому тілесні ушкодження середнього ступеня тяжкості. Ні потерпілий, ні його товариш, який був присутній при цьому, боячись розправи з боку П., не повідомили нікому про те, що трапилось;

група шулерів виграла у кількох громадян 1 000 грн. Згодом, через три тижні, під час затримання і обшуку у винних було вилучено 2 500 грн. На допитах винні показали, що вони вигравали гроші за допомогою шахрайських засобів. У свою чергу потерпілі заявили, що вони поводили себе необережно, азартно, часом даремно ризикували, одразу не усвідомили, що стали жертвами шахрайства. Через це своєчасно не повідомили про факт злочину;

невідомі особи викрали мотоцикл ІЖ-Юпітер-5 у Д. Розглянувши заяву потерпілого, слідчий виніс постанову про відмову в порушенні кримінальної справи на тій підставі, що мотоцикл довгий час експлуатувався, на даний момент знаходиться в поганому технічному стані, для власника не має значної цінності.

До якого різновиду латентної злочинності належить кожен із цих злочинів?

4. У 2011. в Україні було виявлено і зареєстровано 225 517 злочинців, серед них 13654 – неповнолітні; 30489 – жінки: 128646 – працездатні, які не працювали і не навчалися; 38274 – безробітні; 102694 – ті, що раніше вчинили злочин; 2651 – іноземні громадяни; 37368 – особи у стані алкогольного сп'яніння.

Побудуйте й охарактеризуйте соціально-демографічну та кримінально-правову структури злочинців за цими даними.

5. У М. обл. була зареєстрована така кількість звалтувань: січень – 8; лютий – 9; березень – 15; квітень – 16; травень – 22; липень – 15; червень – 13; серпень – 11; вересень – 22; жовтень – 11; листопад – 13; грудень – 9.

Дайте характеристику сезонних коливань цього виду злочину. Які, на вашу думку, чинники впливають на сезонні коливання цього злочину?

6. В один із років в Україні було викрито 309 808 осіб, які вчинили злочини. До кримінальної відповідальності притягнуто 143 949 осіб, звільнено від кримінальної відповідальності 62 011. Суд розглянув справи щодо 129 910 осіб, було засуджено 120 222; до позбавлення волі – 40 950; до виправних робіт – 25 978; умовно – 18 054; до

інших покарань – 47 640; стосовно 8 126 осіб кримінальні справи припинено.

За наведеними даними розрахуйте питому вагу рівня судимості й дайте йому кримінологічну характеристику.

7. У 2010 р. в Україні до позбавлення волі було засуджено 35 947 чол., у 2011 р. – 35 055; 2012 р. – 83 396; 2013 р. – 86 437; 2014 р. – 85 233; 2015 р. – 80 765; 2016 р. – 70 438;

2017 р. – 61 168; 2018 р. – 61 103; 2019 р. – 54 224 чол.

Скільки в середньому кожного року було засуджених до позбавлення волі?

8. Назвіть і дайте характеристику соціально-економічним і правовим факторам, що впливають на динаміку злочинності.

Які, на вашу думку, чинники впливають на динаміку злочинності в Україні?

9. Чи всі наведені дані можна вважати основними рисами сучасної злочинності в Україні (та к, н і): а) тенденція до неухильного зростання злочинності; б) наявність організованої злочинності; в) дуже незначна питома вага у структурі злочинності тяжких і особливо тяжких злочинів; в) невеликий відсоток осіб, які вчинили злочини у стані алкогольного сп'яніння; г) зменшення числа і ступеня суспільної небезпеки злочинів, що вчиняються у групі та рецидивістами; г) істотне зростання жіночої злочинності; д) певне зростання необережних злочинів; е) зниження побутових злочинів (суспільно небезпечних дій на ґрунті сімейно-побутових конфліктів); е) стабілізація крадіжок приватного майна громадян; ж) зростання економічної злочинності; з) низька латентність злочинів.

10. Проаналізуйте масштаби латентної злочинності в Україні. Чим обумовлене її існування?

11. За крадіжку К. було засуджено. На попередньому слідстві й у судовому засіданні виявлено, що К. ріс і виховувався в несприятливому середовищі. Батько К. залишив дружину і трирічну дитину. Мати вела аморальний спосіб життя, досить часто вдома розпивала зі сторонніми спиртні напої, вихованням сина не займалась. Незабаром її було засуджено за крадіжку. Хлопчик жив у бабусі. У школі він вчився погано, двічі залишався на другий рік. Пізніше його направили до профтехучилища. Свій вільний час проводив на вулиці зі старшими за віком хлопцями, почав пиячити, грати в азартні ігри. Для цього були потрібні гроші. Він позичив у “друзів” значну суму. Невдовзі вони зажадали повернення боргу. І К. вирішив скоїти крадіжку. Суд кваліфікував його дії за ч. 3 ст. 185 КК України (крадіжка, поєднана з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або що завдала значної шкоди потерпілому).

Назвіть причини вчиненого К. злочину? Які обставини його особистого життя сформували схильність до злочинної поведінки?

12. Неповнолітній Є. вчинив передбачене ч.4 ст. 296 КК України хуліганство із застосуванням холодної зброї (ножа).

До вчинення злочину він працював слюсарем на заводі. До роботи ставився недбало, з'являвся в нетверезому стані, з товаришами по роботі був невічливим, у громадських місцях поведився розбещено і цинічно. Керівництво цеху не реагувало на непристойну поведінку Є. На своєму робочому місці він виготовив ніж.

Злочин було вчинено в літньому парку культури, де проводилися дискотеки для молоді. Ці заходи супроводжувались колективною пиятикою. Патрулювання нарядів поліції у парку було неналежним.

Допит сусідів Є. показав, що він часто конфліктував у сім'ї, затівав п'яні дебоші у дворі будинку, де мешкав, погано впливав на підлітків – мешканців цього і сусідніх

будинків.

На основі наведених даних складіть проект подання слідчого або окремої ухвали суду. До яких органів слід подати ці документи?

13. Дев'ятнадцятирічний П., звільнившись з місць позбавлення волі, де відбував покарання за крадіжку, протягом року ніде не працював, жив, за його словами, на "кишенькові" гроші, що давала йому мати – продавець винного відділу магазину. Інколи його не було вдома по декілька днів. Мати заявляла, що не могла позитивно впливати на сина, котрий зовсім її не слухав. Батько зловживав спиртними напоями, іноді разом із сином.

Призову до армії П. не підлягав: за висновком медичної комісії він страждав психічним розладом.

Через деякий час П. залучив до злочинної діяльності неповнолітніх Ч. і К., мешканців сусіднього під'їзду. Разом вони вчинили шість крадіжок майна з магазинів району на загальну суму 30 тис. грн, їх затримали. Було порушено кримінальну справу.

Слідством установлені такі факти:

– П. перебував на обліку у районного психіатра як хворий, що потребує регулярного обстеження, яке не було зроблено за останні три роки жодного разу;

– після відбуття строку покарання адміністративний нагляд над ним не був запроваджений, хоча адміністрація установи виконання відбування покарання характеризувала його вкрай негативно;

– школярі Ч. і К. навчалися в одному класі. Були серед відстаючих і недисциплінованих учнів. Вечорами збиралися в під'їзді, де жив П., останній багато і з захопленням розповідав про злочинний світ. Тут же вони іноді пиячили, не розходились до пізньої ночі. Неодноразово хлопці з цієї компанії пропонували мешканцям дому речі та продукти за низькими цінами, про що останні в поліцію не заявляли, вважаючи, що це не їхня справа;

– до дільничного інспектора поліції доходили чутки про негативну поведінку компанії П., але ніяких заходів ним вжито не було;

– у школі, де навчались звинувачені неповнолітні, класне керівництво здійснювалося формально. Індивідуальна робота з учнями носила поверхневий характер. Проте директор школи все ж повідомив райвідділ поліції про непристойну поведінку Ч. і К. і попросив викликати їх разом із батьками для бесіди, але така зустріч не відбулась;

– сім'ї Ч. і К. зовні благополучні. Батьки були перевантажені роботою і належної уваги дітям не приділяли, вважаючи їх поведінку нормальною;

– за даними статистики за останні три роки в районі спостерігалось помітне зростання рівня злочинності, у тому числі й серед неповнолітніх. Як реагували на цей факт правоохоронні органи, у матеріалах справи не відображено.

Визначте причинно-наслідковий комплекс, який підштовхнув П., Ч. і К. до вчинення зазначеного злочину.

14. Підготуйте доповідь на тему: «Кримінологічна характеристика злочинності у світі».

Т е м а 3. ОСОБИСТІТЬ ЗЛОЧИНЦЯ. КРИМІНОЛОГІЧНА ВІКТИМОЛОГІЯ

Питання для обговорення

1. Поняття та визначення особи злочинця.
2. Формування специфічних рис осіб, які вчиняють суспільно небезпечні діяння.
3. Рівні кримінологічного вивчення особи злочинця.

4. Структура особи злочинця (соціально-демографічні, особисто-рольові, морально-психологічні, кримінально-правові риси).
5. Соціальне і біологічне в структурі особи злочинця.
6. Типологія злочинців.
7. Поняття жертви злочину та класифікація жертв.
8. Роль віктимної поведінки потерпілих у механізмі вчинення конкретного злочину.
9. Віктимізація в Україні: стан, детермінанти, запобігання.

З а в д а н н я

15. Маючи високу кваліфікацію механіка, Ф. довго не затримувався на одному місці роботи (його неодноразово звільняли за численні прогули), бо він безладний спосіб життя: систематично пиячив, внаслідок чого був визнаний хронічним алкоголіком; непристойно поведився у громадських місцях. Дружина і неповнолітній син залишили його, оскільки він постійно конфліктував, ображав їх, продавав спільне майно з метою придбання спиртного. Також Ф. підозрювався в розкраданні продуктів із магазину, але справу було припинено за недоведеністю.

Одного разу Ф. на подвір'ї свого будинку в нетверезому стані вчинив правопорушення, брудно лявся, чіплявся до мешканців будинку, ображав їх. У зв'язку з цим його затримала поліція. Згідно зі ст.173 Кодексу України про адміністративні правопорушення Ф. притягнуто до відповідальності за дрібне хуліганство.

Чи можна вважати Ф. злочинцем? Обґрунтуйте свою позицію. Дайте визначення особи злочинця.

16. Наведіть різноманітні негативні якості особи, які можуть обумовити вчинення нею злочину. В обговоренні беруть участь всі студенти групи (назвати по одній криміногенній властивості особи).

17. Які з наведених нижче ознак і властивостей особи злочинця належать до соціально-демографічних, особистісно-рольових, морально-психологічних і кримінально-правових: ухилення від виконання своїх службових обов'язків; освіта; правовий нігілізм; потреби, інтереси індивіда, мотивація поведінки; наявність колишньої судимості; навмисна вина; каяття у вчиненому злочині; стать і вік особи; жорстокість; соціальний статус, який обумовлює злочинну поведінку (наприклад, особа – член злочинної групи); сімейний стан; вид вчиненого злочину; особливості вольової й емоційної сфери.

Завдання виконується письмово.

18. Ознайомтесь із наведеними фабулами кримінальних справ.

А. З 11 років П. почав тікати з дому, займався крадіжками продуктів і речей із магазинів. У зв'язку з цим перебував на профілактичному обліку в поліції. У 14 років його було притягнуто до кримінальної відповідальності за квартирну крадіжку. У перший же місяць після звільнення з колонії разом з Н., з яким познайомився під час відбування покарання, вчинив грабіж (ч.2 ст.186 Кримінального кодексу України (*далі* – КК України), за що був засуджений до шести років позбавлення волі. Відбувши покарання, влаштувався працювати на завод. В один із робочих днів П. у відповідь на справедливе зауваження бригадира наніс останньому тяжке тілесне ушкодження. Суд визнав його винним у злочині, передбаченому ч. 1 ст. 121 КК України, і призначив покарання у вигляді позбавлення волі строком на вісім років. У колонії він порушував режим, ухилявся від праці, брав участь у бійках з іншими засудженими, які стали на шлях виправлення.

Б. Убивши свою дружину, Д. розчленував труп, склав у валізу і вийшов із дому. На вулиці його затримали працівники поліції. Слідством було встановлено, що Д.

неодноразово судимий за хуліганство, грабіж і розбій.

В. Мати трьох дітей М., працюючи в ательє з пошиву жіночого одягу, одного разу під час примірки помітила, що замовниця вийшла з приміркою, залишивши там сумку. Skorиставшись цим, М. викрала гаманець із грошима. На роботі вона характеризувалася позитивно, користувалася повагою у співробітників. Факт вчинення злочину пояснила тим, що хотіла пошити сукню своїй донці до випускного балу у школі, а грошей не мала.

Г. Колишній спортсмен (штангіст) Ж., побачивши, що двоє хлопців пристають до дівчини, зробив їм декілька зауважень і зажадав, щоб вони припинили свої неправомірні дії. На що останні нецензурно відповіли, а своїх дій не припинили. Тоді Ж. ударив одного з них в обличчя, той упав і вдарився головою об стіну будинку, а на другий день помер у лікарні від отриманих тілесних ушкоджень. За місцем роботи і в побуті Ж. характеризувався позитивно, ніяких порушень громадського порядку не допускав і до відповідальності не притягувався. Був законослухняним громадянином.

Д. 24 березня 2017 року приблизно о 24:00 год. О. перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння в приміщенні квартири, під час сварки з К., яка раптово виникла на ґрунті особистих неприязних відносин між ними, умисно, протиправно наніс останньому, один удар великою металевою вилкою з кухонного набору в грудну клітку зліва, в область 5-го міжребер'я по задній аксілярній лінії, спричинивши тим самим потерпілому К. тяжкі тілесні ушкодження у вигляді: колотого проникаючого поранення грудної клітки зліва, лівобічний пневмоторакс, які є небезпечними для життя в момент спричинення.

Є. А. 10.07.2018 року, в період з 21.10 до 21.30, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, знаходячись у приміщенні будинку №83, що розташований по вул. Д.Ібаррурі у м. Чернігові, таємно викрав велосипед Аіст, вартість якого згідно висновку судово-товарознавчої експертизи №1822-к від 09.11.2018 року складає 1300 грн., що належить Р.

У судовому засіданні А. свою вину у пред'явленому йому обвинуваченні за ч.2 ст.185 КК України визнав повністю та показав, що зранку 10.07.2018 року, з коридору будинку потерпілого викрав велосипед. Цивільний позов визнавав, тому і повністю відшкодував заподіяну шкоду. У скоєному щиро каявся.

Використовуючи кримінологічну типологію, визначте тип особи злочинця, відповідь обґрунтуйте.

19. За зґвалтування Н. притягнуто до кримінальної відповідальності.

Потерпіла у своїй заяві, а потім під час допиту у слідчого повідомила, що познайомилася з Н. у престижному кафе. Там вони вдвох танцювали та вечеряли. Потім він запропонував їй піти до нього додому. За словами потерпілої, хлопець справляв "гарне враження". У його квартирі вони дивилися програми по телевізору з "пікантними сюжетами". Потім господар, застосовуючи фізичну силу, зґвалтував її.

Як слід розглядати необачну, легковажну поведінку потерпілої при вчиненні злочину Н. ?

20. Катерині Степанівні 45 років, вона заміжня, має трьох дітей. Працює продавцем у магазині одягу. Останній рік після скорочення чоловік і 23 річний син не працюють. В газеті «Робота для всіх» увагу Катерини Степанівни привернуло оголошення фірми «Спропейський Тур», що пропонувала роботу за контрактом строком на 5 місяців у Польщі, з перспективою подовження. Потрібні були прибиральниці, доглядальниці, няні. Катерина Степанівна підписала договір із фірмою, навіть його не прочитавши. На її запитання про місто в якому вона буде працювати їй нічого не відповіли, сказавши, що все з'ясується на місці. За місяць роботи їй пообіцяли 5 тис. доларів. Катерина Степанівна зраділа і більше жодних питань не задавала. У Вроцлаві Катерину Петрівну зустріли двоє. Її поселили у занедбаному приміщенні. В неї забрали паспорт, телефон і гроші. Працювати її змусили прибиральницею у приватному готелі, за їжу та житло. Катерині Степанівні нічого не залишалось, як погодитися, адже у неї не було ні паспорту, ні

телефону, ні грошей. Умови праці були жахливими, а робочий день ненормованим, за будь-яку непокору власник готелю застосовував фізичну силу.

Перед від'їздом з України вона нічого не повідомила своїй родині, сказавши що зателефонує з Польщі, коли облаштується на місці.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології. У чому полягає віктимна поведінка Катерини Степанівни?

Т е м а 4. ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Питання для обговорення

1. Поняття, визначення, цілі запобігання злочинності за Конституцією України.
2. Загальносоціальне і спеціально-кримінологічне запобігання злочинності, їх структура і загальна характеристика. Індивідуальне запобігання злочинності.
3. Об'єкт запобігання злочинності, його поняття, властивості та класифікація.
4. Методи спеціально-кримінологічного запобігання злочинності.
5. Суб'єкти діяльності по запобіганню злочинності. Міжнародні кримінологічні організації. Кримінологічні установи розвинутих зарубіжних країн.
6. Основні вимоги щодо заходів запобігання злочинності.
7. Науково-інформаційне, правове та інше ресурсне забезпечення спеціально-кримінологічного запобігання злочинності.
8. Система запобігання злочинності в зарубіжних країнах.
9. Кримінологічне прогнозування та планування боротьби зі злочинністю.

З а в д а н н я

21. У відомому трактаті “Про дух законів” Ш. Монтеск'є обґрунтовував думку, що мудрий законодавець не стільки дбає про покарання за злочини, скільки про їх запобігання і робить це шляхом поліпшення моральності суспільства. Ч. Беккарія у роботі “Про злочини й покарання” впевнено зазначав, що основним засобом попередження злочинності є вдосконалення виховання – цього самого важкого, але й самого надійного засобу запобігання злочинів. Сім'я і держава, на його думку, повинні виступати як єдина виховна система.

Про який різновид запобігання злочинності йде мова? Прокоментуйте ці вислови з огляду на загальносоціальне запобігання злочинності. Проаналізуйте можливості сім'ї у системі запобігання злочинності.

22. Стаття 27 Конституції України проголошує: “Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань”.

Назвіть основні кримінологічні напрями захисту цих прав людини.

23. Про який різновид запобіжної діяльності йдеться в наведених нижче випадках залежно від стадій розвитку злочинних посягань і можливості усунення криміногенних явищ:

– працівники районного відділу внутрішніх справ, довідавшись про можливість розкрадання державного майна в особливо великих розмірах, затримали групу злочинців, які зробили замах на вчинення цього злочину;

– робітник механічного заводу К. був засуджений за систематичне розкрадання матеріальних цінностей, які вивозив із території заводу, використовуючи залізничний порожняк. Органи попереднього слідства внесли до адміністрації заводу подання, в якому

зазначили необхідність старанного догляду порожняка перед виїздом з території заводу з метою недопущення розкрадання запасних частин;

– робітники автозаводу Ф. і П. вирішили вкрати дев'ять коліс та акумуляторну батарею й умовилися вивезти це на автомобілі З., якого збиралися схилити до вчинення злочину. Про намір стало відомо працівникам поліції. До відділу поліції Ф., П., З. викликали для пояснення;

– безробітний М. з метою виготовлення і збуту в крупних розмірах фальшивих грошей установив у себе вдома спеціальний прилад і поліграфічне обладнання, придбав гравірувальний інструмент, цинк, фарби, спеціальний папір та ін. На цій стадії учинення злочину його було затримано і засуджено до позбавлення волі;

– у портфелі учня 10-го класу Н. був виявлений щоденник, де йшлося про те, що він має намір украсти з шкільного тиру пістолет Марголіна і використати його для розбійних нападів. Працівники карного розшуку РВВС вилучили пістолет з тиру. Дізнавшись про це, Н. відмовився від продовження злочинної діяльності;

– задалегідь Д. і М. домовились викрасти з міського музею картину відомого художника, яку збиралися продати за кордоном. Злочинці були затримані.

Обґрунтуйте свою відповідь.

24. Підсумки проведеного інтерв'ю зі ста керівниками господарських органів і громадських організацій з питань запобігання корисливим злочинам у системі агропромислового комплексу показали, що серед негативних явищ, які сприяють їх учиненню, значну роль відіграють такі обставини: помилки у підборі кадрів – 3%; недоліки обліку й контролю за матеріальними цінностями – 15%; нераціональне використання відходів – 2%; недбайливе використання автотранспорту – 2,5%; недоліки контрольно-ревізійної роботи – 30%; недоліки організаційно-технічного забезпечення охорони державного та колективного майна – 68%; слаба ефективність роботи правоохоронних органів – 7%; інші обставини – 6%.

Назвіть найбільш криміногенні об'єкти, які породжують і сприяють корисливим злочинам у системі агропромислового комплексу, відповідь обґрунтуйте. Які методи запобіжного впливу можуть бути використані?

25. Вирішальну роль у безпосередньому формуванні особи неповнолітніх, які в певних ситуаціях можуть учинити злочин, відіграють такі криміногенні обставини: негативний вплив сім'ї або оточуючого середовища; підбурення з боку дорослих злочинців; тривала відсутність певних занять у неповнолітніх, які залишили навчання; бездоглядність; недоліки навчально-виховної роботи, організації працевлаштування і виховання в трудових колективах, в організації дозвілля, правового виховання, діяльності правоохоронних органів тощо.

Відомо, що початок злочинного шляху підлітків зазвичай зумовлюється одночасною чи послідовною дією криміногенного набору з трьох – п'яти криміногенних об'єктів.

Складіть ці криміногенні набори.

26. У ході вивчення кримінальних справ щодо навмисних убивств і тяжких тілесних ушкоджень встановлено тісний взаємозв'язок між цими злочинами і двома різновидами конкретної життєвої ситуації: а) одноразовий конфлікт злочинця зі знайомими, родичами, подружжям, членами сім'ї (47 і 35% відповідно); б) стала криміногенна ситуація, що характеризується високим напруженням міжособистих відносин (68 і 42% відповідно), пов'язаних з алкоголізацією особи злочинця, попередньою судимістю, віктимною поведінкою потерпілих, невтручанням органів влади і правоохоронних органів та ін.

Які заходи ви запропонували б для розробки комплексу перспективних заходів

запобігання навмисних убивств і тяжких тілесних ушкоджень?

27. За даними дослідження така криміногенна властивість особи, як алкогольне сп'яніння, досить висока серед убивць і осіб, що вчинили тяжке тілесне ушкодження (77 і 70% відповідно).

Який якісний показник криміногенності особи наведений у даному прикладі? Які ще кількісно-якісні показники криміногенного об'єкта ви знаєте?

28. *Визначте суб'єкти, для яких запобігання злочинності є:*

- основною або однією з основних функцій;
- однією з функцій у межах організаційно-управлінської діяльності;
- однією з функцій у межах правоохоронної діяльності;
- однією з функцій у межах державного управління та іншої загальносоціальної діяльності або її супутнім наслідком;
- неформальною реалізацією громадського обов'язку.

29. До системи суб'єктів запобігання злочинності у великому місті було включено й такі органи, установи та організації, як міські лікарні, друкарні, управління оперативної інформації поліції, органи реєстрації актів громадського стану (РАГС), нотаріальні контори та ін.

Представники управління оперативної інформації поліції, органів РАГС, лікарень просили виключити їх із цього переліку, оскільки запобігання злочинності взагалі не входить до їх функцій.

Обґрунтуйте цю заяву. Кого можна вважати суб'єктом запобігання злочинності? Назвіть основні ознаки суб'єкта спеціально-кримінологічного запобігання злочинності.

30. До районного комплексного плану боротьби зі злочинністю було запропоновано включити такі запобіжні заходи:

- не реєструвати за місцем проживання осіб, які мають судимість за вчинення тяжких злочинів;
- узяти всіх осіб, звільнених із місць позбавлення волі, на профілактичний облік;
- поліпшити виховну й культурно-масову роботу серед старших класів;
- заборонити прийняття на роботу осіб, які мають судимість за вчинення тяжких злочинів;
- удосконалити пропускну систему на підприємствах з метою здійснення постійного контролю за часом приходу, перебування на роботі та її залишення працівниками;
- усіх хворих на алкоголізм і наркоманію притягти до відповідальності;
- відновити й поширити мережу громадських формувань для участі в охороні правопорядку і профілактичній роботі;
- вивчити стан і поширеність дитячої бездоглядності та безпритульності, а також криміногенний вплив злочинного елементу на підлітків, способи втягнення неповнолітніх у злочинні групи;
- опрацювати правові й організаційні основи ведення обліку, обстеження та лікування осіб, які мають залежність від алкоголю;
- розробити і здійснити запобіжні заходи щодо повного виключення проникнення корупції, організованої злочинності у правоохоронні та інші владні структури.

Ознайомтесь із запропонованими заходами та визначте щодо кожного з них (з посиланням у разі необхідності на нормативно-правові акти), чи відповідають вони таким вимогам, як законність, обґрунтованість, реальність, комплексність, конкретність.

31. Вимоги до заходів запобігання злочинам: відомість, універсальність, законність, ефективність, економічна доцільність, докорінність, конкретність, реальність, гуманність, гласність, комплексність, цілеспрямованість.

Чи правильно вони названі?

32. Назвіть і обґрунтуйте правове забезпечення спеціально-кримінологічного запобігання злочинності в Україні.

33. Випишіть із Кримінального кодексу України статті, у диспозиції яких безпосередньо вказані ознаки віктимної поведінки потерпілих, що пом'якшують кримінальну відповідальність.

34. Групі вчених і практичних працівників було доручено підготувати короткочасний прогноз злочинності у місті на один рік уперед. Їм надали: статистичні дані про злочинність у місті за минулий рік; відомості про осіб, яких було засуджено до позбавлення волі; інформацію про територіальну поширеність злочинів; перелік підприємств, на яких зареєстровано найбільшу кількість правопорушників.

Яким методом прогнозування в даному випадку слід користуватися? Чи достатньо цих матеріалів для побудови кримінологічного прогнозу?

35. Об'єктом кримінологічного дослідження обрано велике промислове підприємство. Для його проведення залучено представників правоохоронних органів, профспілковий актив, громадськість підприємства.

Складіть схему плану-програми вивчення злочинності на окремому об'єкті.

36. Протидія злочинності у зарубіжних країнах здійснюється в основному у трьох напрямках: соціальна превенція; спеціальне запобігання злочинності державними органами і організаціями; запобігання злочинності силами громадськості.

Розкрити ці напрями і наповнити їх конкретним змістом.

Т е м а 5. НАСИЛЬНИЦЬКА ЗЛОЧИННІСТЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ ТА ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Питання для обговорення

1. Кримінологічна характеристика тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи.
2. Основні кримінологічні риси осіб, які вчиняють тяжкі насильницькі злочини.
3. Детермінанти тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи.
4. Запобігання насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи. Значення профілактики побутових конфліктів.

Т е м а 6. РЕЦИДИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Питання для обговорення

1. Поняття, рівень, структура та динаміка рецидивної злочинності.
2. Особа злочинця-рецидивіста. Злочинна кар'єра.
3. Чинники рецидивної злочинності, причини та умови рецидивної злочинності в місцях позбавлення волі.
4. Запобігання рецидивної злочинності: загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та пенітенціарні заходи.

З а в д а н н я

37. Згідно зі ст. 316 КК України Д. був засуджений до обмеження волі строком на два роки. Після відбуття покарання він пройшов курс лікування і позбавився наркозалежності, створив сім'ю, організував власний бізнес, не допускав жодних правопорушень.

Через чотири роки Д. повторно вчинив злочин, передбачений ч.2 ст. 248 КК України, за що отримав покарання у вигляді позбавлення волі строком на чотири роки і шість місяців.

Чи можна вважати Д. рецидивістом? Аргументуйте свою відповідь.

38. Із місць позбавлення волі звільнився Д., де відбував покарання за груповий грабіж. Після цього він систематично зловживав спиртними напоями, не працював, жив за рахунок крадіжок виробів із кольорових металів.

Одного разу 15-річний В. запропонував Д. вчинити розбійний напад на одну 85-річну С., інваліда II групи, яка за його інформацією отримала 600 євро компенсаційних виплат за примусову працю в Німеччині у воєнні часи, на що Д. відразу погодився.

Уночі В. і Д., одягнувши шапочки зі спеціальними прорізами, виламали двері і проникли в будинок С. Не знайшовши у кімнатах грошей, В. запропонував Д. викрасти посуд із алюмінію і покинути приміщення. Останній із такою пропозицією категорично не погодився і пішов до кімнати, в якій спала потерпіла, щоб примусити її показати схованку грошей. У процесі катування потерпіла впізнала по голосу свого сусіда В., який, злякавшись, благав Д. утекти, на що той відповів: "Живі свідки нам не потрібні". Після цього наніс наперед заготовленим ножом два удари в шию потерпілої, від яких наступила смерть.

Назвіть причини та умови рецидивної злочинної поведінки Д. Складіть проект подання слідчого про усунення причин та умов вчинення даного злочину.

39. Неповнолітній В. виховувався у неблагополучній сім'ї: батько двічі відбував покарання, мати зловживала спиртними напоями, була співмешканкою різних чоловіків. Хлопець часто утікав із дому, жив на вокзалі з приятелями. За вчинення крадіжок на базарі був засуджений до трьох років позбавлення волі з відстрочкою виконання кримінального покарання. Протягом випробувального строку В. не розлучився зі старою компанією і через півроку став учасником групового грабежу, за що отримав покарання у вигляді позбавлення волі із приєднанням невідбутої частини.

У колонії В. приєднався до вихованців антисуспільної спрямованості, злісно порушував вимоги режиму, за що двічі примусово поміщувався до дисциплінарного ізолятора.

Після переведення у виправну колонію вчинив бійку з засудженим А., якому спричинив середньої тяжкості тілесні ушкодження, за що отримав новий строк покарання.

Після звільнення зустрів особу, з якою відбував покарання, і під час розпиття спиртних напоїв, у ході конфлікту з приводу взаємних образ, наніс смертельне поранення складаним ножом, який завжди носив із собою.

Назвіть умови формування особистості рецидивіста В., прослідкуйте основні етапи його злочинної "кар'єри".

40. Неповнолітній С. вчинив злочин, передбачений ч. 1 ст. 185 КК України, за що йому було призначено покарання у вигляді двох років позбавлення волі, від відбування якого його звільнено згідно зі ст. 75 КК України. Протягом випробувального терміну С. знову вчинив крадіжку, за яку був засуджений до одного року і шести місяців позбавлення волі.

У колонії С. познайомився з досвідченими злочинцями, які навчили його

професійних прийомів шахрайства в різного роду азартних іграх. Відшліфувавши злочинні навички, С. постійно обманним шляхом вигравав у карти в інших засуджених, змушуючи їх у рахунок погашення карткового боргу фізично розправлятися із засудженими, які стали на шлях виправлення.

Яких, на Ваш погляд, доцільно вжити заходів пенітенціарного запобігання у даному випадку?

Т е м а 7. ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Питання для обговорення

1. Поняття, рівень, структура та динаміка злочинності неповнолітніх.
2. Особистість неповнолітнього злочинця.
3. Чинники злочинності неповнолітніх.
4. Запобігання злочинності неповнолітніх: загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи.

З а в д а н н я

- 41.** Основні кримінологічні риси особи неповнолітніх злочинців:

стать, вік особи; освіта; правовий нігілізм; духовні потреби, мотивація поведінки; наявність колишньої судимості; професійна зайнятість; навмисна вина; розкаяння у вчиненому злочині; участь у злочинній групі; сімейний стан; вид вчиненого злочину; особливості вольової і емоційної сфери особи, егоїзм, жорстокість.

Визначте соціально-демографічні, особистісно-рольові, морально-психологічні й кримінально-правові серед них.

- 42.** Ознайомтесь з даними кримінальних справ.

А. Підліток Я. вважався “важким”. У школі постійно конфліктував з однолітками, часто пропускав заняття. Займався крадіжками продуктів і речей із магазинів. У зв’язку з цим перебував на профілактичному обліку в поліції. У 12 років утік із дому. У 15 років його було притягнуто до кримінальної відповідальності за крадіжку з магазину. У колонії Я. постійно порушував режим, ухилявся від праці. Одного разу жорстоко побив іншого неповнолітнього засудженого.

Б. Виховувався Х. у неповній сім’ї. Він був одним із трьох дітей. Через скрутне матеріальне становище пішов працювати. До роботи ставився безвідповідально. Маючи доступ до матеріальних цінностей, Х. вкрав виробничу сировину, продав її, а отримані гроші витратив на розваги.

В. Родина М. була матеріально забезпечена. Батьки постійно опікувалися сином, давали йому значні суми на “кишенькові витрати”. Коли цих грошей М. стало не вистачати для забезпечення своїх розваг, він під загрозою фізичного насильства почав вимагати гроші у своїх однокласників. Потім з цією метою створив підліткову групу, яку очолив. Неодноразово організовував крадіжки речей із машин.

З’ясуйте тип злочинця, відповідь аргументуйте.

66. Вирішальну роль у безпосередньому формуванні особи неповнолітніх злочинців мають такі криміногенні об’єкти: 1) недостатнє виховання в сім’ї, бездоглядність; 2) негативний вплив оточуючого середовища; 3) підбурення з боку дорослих злочинців; 4) недоліки навчально-виховної роботи і відсутність контролю педагогів у школі; 5) неналежна організація дозвілля; 6) слабе правове виховання; 7) недоліки діяльності правоохоронних органів тощо.

Як відомо, злочинний шлях підлітків зазвичай обумовлюється послідовною дією трьох-п’яти криміногенних об’єктів, що становлять криміногенний набір.

Складіть ці криміногенні набори.

- 43.** Дайте загальну характеристику діяльності сім’ї, школи, поліції, прокуратури

Т е м а 8. ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Питання для обговорення

1. Визначення поняття “організована злочинність” і її основні ознаки.
2. Кримінологічна характеристика організованої злочинності в Україні за останні п'ять років.
3. Чинники відтворення організованої злочинності у країні.
4. Особливості загальносоціального і спеціально-кримінологічного запобігання організованій злочинності.

З а в д а н н я

44. Дайте ознаки організованої злочинності (схематично).

45. Ознайомтесь із фабулами кримінальних справ.

А. Управлінням СБУ в Тернопільській обл. припинена діяльність організованої групи, до складу якої входило п'ять посадових осіб ТОВ “Т.”, а також три громадянина Німеччини, які підозрюються в контрабанді транспортних засобів із Німеччини до України. Національне Центральне Бюро Інтерполу в Україні встановило, що співвласником німецької фірми “К.”, яка експортувала ці автомобілі, є хазяїн фірми-імпортера в Україні Н. Ця німецька фірма не була продавцем автомобілів, а виконувала лише експедиторські (посередницькі) послуги, тобто вона фактично змінювала вартість транспортних засобів задля повноцінного оподаткування імпорту в Україні. За наявними даними автомобілі вносились до статутного фонду ТОВ “Т.” під виглядом інвестицій на загальну суму 865,5 тис. євро.

Б. У ході оперативно-розшукових заходів було затримано П., К. і Д. Слідством встановлено, що П., 1980 р.н., раніше був засуджений за злочини, передбачені ст. 309 КК України. Після звільнення з місць позбавлення волі, він продав свою квартиру і на отримані кошти організував виготовлення і переробку наркотичної сировини. К. і Д. були також раніше засуджені. Пересуваючись по території Харківської обл., скуповували ацетильований опій у осіб циганської національності, після чого постачали його П. Останній, у свою чергу, збував сировину особам, не встановленим слідством. Під час оперативно-розшукових заходів проведено три оперативні закупки наркотичної речовини, у результаті яких було вилучено 32 мл. ацетильованого опію.

В. Троє мешканців м. Харкова (двоє були приватними підприємцями, один ніде не працював і не навчався) дали об'яви в рекламних газетах про набір дівчат віком від 18 до 25 років на роботу танцівницями й офіціантками до Туреччини. П'ятьом дівчатам, які відгукнулись на об'яви, організатор Віктор із захопленням розповів про переваги роботи за кордоном. Його спільники С. і З. через знайомих у туристичній фірмі оформили необхідні папери і позичили частково гроші на квитки.

Через два місяці дівчата вже були в Туреччині. Турок, який зустрів їх в аеропорту, відвіз українок у похмуре місце, назвавши його “агентством працевлаштування”. Жінка, яка відрекомендувалась агентом, попросила паспорти дівчат для легальної реєстрації. Коли дівчата віддали паспорти, вона зникла. Цю жінку дівчата більше не бачили. Замість бару і клубу українки потрапили до борделю. З їх свідчень: “Спочатку ми категорично відмовлялися, вирішили не піддаватися на погрози, незнайомі люди нагадали, що ми повинні повернути гроші за придбані квитки. Нас почали бити, не давали їсти, двом дівчатам, які особливо опиралися, кололи наркотики”. Пригнічені, “зламані” дівчата почали виконувати свої “обов'язки”. Одного разу, коли українок перевозили в інше місце, одна з них змогла втекти і зателефонувати додому. Після втручання правоохоронних органів України і Туреччини, проведення спільних операцій решта українських громадянок була знайдена й повернута на Батьківщину.

Визначте, до якого рівня організованої злочинності належать дії учасників організованих груп і злочинних організацій за ступенем організованості, територіальною поширеністю, спрямованістю злочинної діяльності.

46. *Розкрийте повноваження суб'єктів запобігання організованій злочинності, використовуючи Закон України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”.*

47. *У чому полягає взаємозв'язок і взаємообумовленість організованої злочинності й корупції?*

48. *Яким чином організовані групи і злочинні організації використовують прибутки, отримані в результаті злочинних дій? Запропонуйте заходи спеціально-кримінологічного запобігання “відмиванню” грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом.*

49. *Назвіть основні напрямки запобігання організованій злочинності.*

Т е м а 9. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ТА ЇХ ЗАПОБІГАННЯ

Питання для обговорення

1. Рівень, структура і динаміка корисливих (ненасильницьких) і корисливих насильницьких посягань проти власності.
2. Особа злодія, грабіжника, розбійника, вимагача.
3. Причини й умови корисливих злочинів.
4. Запобігання корисливим злочинам.

Т е м а 10. ЗЛОЧИННІСТЬ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Питання для обговорення

1. Поняття і кримінологічна характеристика злочинності у місцях позбавлення волі.
2. Специфіка особи злочинця, що вчинює злочини у місцях позбавлення волі.
3. Криміногенні явища злочинності у місцях позбавлення волі.
4. Роль кримінальної субкультури у детермінації злочинності в місцях позбавлення волі.
5. Запобігання злочинності у місцях позбавлення волі.

Т е м а 11. КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Питання для обговорення

1. Поняття та кримінологічна характеристика кіберзлочинності.
2. Рівень, структура і динаміка злочинів у сфері використання ЕОМ.
3. Особа кібезлочинця.
4. Причини й умови кіберзлочинності.
5. Запобігання кіберзлочинам.